

Õiguskantsler

Lp Inge Varblas
Harju piirkonna juht
Valkla Kodu
AS Hoolekandeteenused
inge.varblas@hoolekandeteenused.ee

Teie nr

Meie 23.08.2019 nr 7-9/181198/1904140

Kontrollkäik Valkla Kodusse

Austatud Inge Varblas

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 17.01.2019 ette teatamata AS Hoolekandeteenused Valkla Kodu (edaspidi: hooldekodu) tegevust ja selle klientide elamistingimusi.

Hooldekodus pööratakse praegu turvalisuse tagamisele suuremat tähelepanu kui varem – enamik töötajaid kannab kaasas häirenappu ning on kursis sellega, kuidas tuleb toimida erakorralise juhtumi korral. Hea mulje jätsid autistlikele klientidele loodud tegevusvõimalused ning töötajatele korraldatud eriväljaõpe. Hooldekodus toimuvad kliendiesinduse koosolekud, kus hooldekodu elanikud saavad oma elu korraldamises kaasa rääkida ning muredest teada anda. Külastuskord on muudetud paindlikumaks, mis võimaldab hooldekodu elanikel lähedastega paremat sidet hoida. Hea on see, et hooldekodu elanikel võimaldatakse tegevusjuhendajate saatel liikuda väljaspool Valkla Kodu territooriumi (mere ääres ja basseinis ujumas käia) – nii on neil võimalus paremini hoida sidet igapäevaeluga.

Parandamist vajab eraldusruumi seisukord, et see oleks hooldekodu elanikele ohutu ning pakuks rahustavat keskkonda. Eraldusruumi paigutatud kliendil peab olema võimalik kasutada tualetti. Erakorraliste olukordade lahendamisel ja inimese eraldusruumi paigutamisel tuleb toimida õiguspäraselt. Klientide magamistoad vajavad remonti ning toasisustus uuendamist. Hooldekodu elanikele peavad olema tagatud inimväärsed elamistingimused.

Rahul ei saa olla sellega, et kõik tegevusjuhendajad ei ole käinud seadusega nõutud koolitustel. Tegevusjuhendajaid on küll seadusega nõutud arv, kuid selleks, et tagada hooldekodu keeruliste psüühikahäiretega klientidele individuaalsem lähenemine, nende kaasamine juhendatud tegevustesse ja turvaline elukeskkond, oleks neid vaja rohkem.

Meditsiiniõde teenus peab olema seaduses nõutud määral kättesaadav. Järgida tuleb ravimite käitlemise ja manustamise reegleid.

Valkla Kodus elas kontrollkäigu ajal 89 inimest, kes on kinnisesse asutusse ööpäevaringsele erihooldusteenusele suunatud kohtumääruse alusel. Teenust osutatakse kaheksas osakonnas, millest kuus asuvad C-korpuses ja kaks B-korpuses. Osakondadesse on kliendid jaotatud diagnoosi, ohtlikkuse ja toimetulekuvõime järgi. Igas osakonnas elab 7–15 inimest. Hooldekodu

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

elanike magamistoad on ühe- ja kahekojalised. Videovalvet kasutatakse üldruumides, koridorides ja õuealal.

Õiguskantsleri nõunikud tegid koos tervishoiuekspertidega ringkäigu hooldekodu ruumides, tutvusid asutuse dokumentidega ning vestlesid töötajate ja hooldekodu elanikega.

1. Turvalisus, eraldusruum ja eraldamise dokumenteerimine

Kohtumäärusega paigutatakse hoolekandeesutusse inimesed, kes on psüühikahäire tõttu endale või teistele ohtlikud ([sotsiaalhoolekande seaduse](#) (SHS) § 105 lg 1). Sestap peavad Valkla Kodu töötajad olema valmis ootamatuid olukordi lahendama. Paljud töötajad on kauaaegsete kogemustega, teavad, kuidas oskuslikult ohtlikes olukordades toimivaid lahendusi pakkuda ning on juba tundma õppinud elanike eripärasid. Eelmise kontrollkäigu ajaga (2017. aastal) võrreldes on töötajate harjumustes ja töökorralduses toimunud positiivne muutus – enamik tegevusjuhendajaid kannab kaasas abi kutsumiseks mõeldud häirenuppu. Töötajatele on antud erakorraliste juhtumite puhuks selge käitumisjuhised ning iga nädal kontrollitakse, kas häirenupud on töökorras.

Klientide ja töötajate turvalisuse tagamiseks on väga oluline, et kõik töötajad kannaksid kaasas häirenuppu. Nii on tagatud, et ärevas olukorras abi kutsumine ei viibi.

1.1. Eraldamine ja selle dokumenteerimine

Valkla Kodus on olemas eraldamise register, mis võimaldab saada kiiresti ülevaate eraldamise juhtumitest ja sellest, kas need on lahendatud nõuetekohaselt. Eraldamise registril on oluline roll väärkohtlemise ohu ennetamisel.¹ Kõik eraldamise juhtumid olid kantud registrisse. Eraldamise dokumenteerimise vormid (juhtumikirjelduse ja eraldusmeetme rakendamise otsuse vormid) on [kehtivate nõuetega](#) kooskõlas. Eraldamisele eelnenud olukord, inimese rahustamiseks kasutatud abinõud ja muud olulised asjaolud olid dokumenteeritud.

Dokumentidega tutvudes selgus, et inimese eraldamisest ei teavitata alati kohe kiirabi või politseid. Nii oli mitmel juhul politsei ja kiirabi kutsutud alles tunde hiljem, kui ilmnes, et eraldusruumi paigutatud hooldekodu elanik ei rahunenud või ägestus uuesti pärast eraldusruumist vabastamist.² Seadus kohustab kiirabi või politseid teavitama kohe, kui tekib vajadus inimene eraldada või viivitamatu vajaduse korral kohe pärast inimese eraldusruumi paigutamist ([SHS](#) § 107 lg 5).

Tuleb silmas pidada ka seda, et eraldamine on lubatud vaid siis, kui kõik [SHS](#) § 107 lõikes 4 sätestatud tingimused on täidetud. Kui mõni eraldamise tingimustest pole täidetud (nt inimene on rahunenud ega kujuta enam endale ja teistele ohtu või pole kaalutud muude abinõude kasutamist), siis ei tohi inimest eraldusruumi viia ega seal hoida. Ühe eraldamise juhtumi puhul ei olnud piisavalt selge, kas olukorra lahendamiseks oli tingimata vaja inimest eraldusruumi paigutada.³ Kui konfliktolukorra saab lahendada inimesi eraldi ruumidesse suunates, siis ei ole eraldusruumi viimine põhjendatud. Samuti ei tohi inimest eraldusruumi viia selleks, et teda korrale kutsuda ebasobiva käitumise eest.

¹ Vt CPT raport Eesti külastuse kohta, mis toimus 23.–30.09.2003, [CPT \(2004\) 5](#), p 103. Vt ka õiguskantsleri 20.02.2014 [ringkiri ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajatele](#), p 2.

² 22.12.2018 ja 13.01.2019 eraldamise juhtumid.

³ 03.08.2019 eraldamise juhtum.

Vestlustest hooldekodu elanikega ning eraldamise dokumentidest selgus, et ühel juhul olid hooldekodu töötajad kliendi eraldusruumi paigutamisel läbi otsinud.⁴ Meessoost töötajad hoidsid naissoost hooldekodu elanikku kinni ning naissoost vanemtegevusjuhendaja vaatas läbi tema keha ja riided, et leida keelatud eset. [Sotsiaalhoolekande seadus](#) ega ükski muu seadus ei anna hoolekandeesutuste töötajatele õigust keelatud asjade leidmiseks kliente läbi otsida. Riigikogu ei ole soovinud sellist õigust teenuseosutajale anda (vt sotsiaalhoolekande seaduse eelnõu [SE 98 seletuskiri ja märkuste tabel](#)). Õigust hoolekandeesutuses keelatud asjade leidmiseks turvakontrolli või isiku läbivaatust teha ning selleks vahetat sundi kasutada (st jõudu kasutades hooldekodu elaniku keha ja riided kompida ning läbi vaadata) ei anna ükski seadus. Ka ei nähtu olukorra kirjeldusest, et toimitud oleks inimväärikust austavalt. Kui tekib põhjendatud kahtlus, et kliendil võib olla keelatud esemeid, on hoolekandeesutusel õigus paluda selle kontrollimiseks politsei abi. Konkreetse juhtumi puhul ei oleks otsitav ese eraldusruumis viibijale vahetat ohtu kujutanud – eraldusruumis tuleb tagada pidev järelevalve.

Valkla Kodus on turvatöötaja kasutanud erakorralise olukorra lahendamisel ja hooldekodu elaniku eraldusruumi viimisel käeraudu.⁵ Seadus lubab kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust saava inimese ohjeldamiseks teda vaid eraldusruumi paigutada ([SHS](#) § 107 lg-d 1 ja 2). Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) on [tauninud](#)⁶ psüühikahäiretega inimeste asutuses erivahendite (sh käeraudade) kasutamist ja on osutanud, et erakorraliste olukordade lahendamiseks tuleb töötajaid rohkem koolitada.

1.2. Eraldusruum

[SHS](#) § 107 lõikes 4 sätestatud olukorras tohib kliendi eraldamiseks kasutada vaid [eraldusruumi nõuetele](#) vastavat turvalist ruumi, mis võimaldab jälgida kogu ruumis toimuvat.

Valkla Kodu C1-2 osakonnas asuvas eraldusruumis on kaks tulekindla kattega poroloonmadratsit. Akent katab turvalisuse tagamiseks metallsõrestik. Eraldatut saab jälgida klaasiga kaetud ukseavast. Tualetti eraldusruumis ei ole, joogivett tuuakse vajaduse korral pudeliga. Kontrollkäigu ajal oli ruumis jahe, kuid töötajate sõnul saab ruumi temperatuuri reguleerida. Põrandakate on katkine ja määrdunud ning seinad osaliselt värvitud. Hea on see, et eraldusruumist on ära viidud metallvoodi, mille vastu võis end vigastada.

Õiguskantsleri hinnangul ei ole Valkla Kodu eraldusruumi üldine seisukord (metallsõrestik akna ees, ruumi heakord ja väljanägemine) selline, mis aitaks inimesel rahuneda. Seetõttu kordab õiguskantsler [2015. a](#) ja [2017. a](#) kontrollkäigul antud soovitusi. Eraldusruum peab olema turvaline, ohutu, valgustatud, nõuetekohase temperatuuri ja sobiva sisustusega.

Eraldusruumi viidud inimesel [peab olema](#)⁷ võimalus käia tualetis. Töötajad selgitasid, et vajaduse korral võib eraldusruumi paigutatud hooldekodu elanik kasutada ruumi kõrval koridoris asuvat

⁴ 10.03.2018 eraldamise juhtum.

⁵ 27.12.2018 eraldamise juhtum.

⁶ Vt p 128. Vt ka [CPT 2011.a Läti visiidi raport](#) (CPT/Inf (2013) 20), p 123 ja [CPT 2018.a Kreeka visiidi raport](#) (CPT/Inf (2019) 4), p 56. Vt ka õiguskantsleri 17.07.2018 kiri nr [7-6/180985/1803245](#) AS Hoolekandeteenustele erivahendite kasutamisega kaasneva võivast ohust.

⁷ Vt p 172.

tualetti. Vestlustest hooldekodu elanikega selgus, et eraldusruumis on võimaldatud potitooli kasutamist või on eraldatu kasutanud tualetina eraldusruumi põrandat.

[Tervisekaitsenõuded](#) ei sätesta, milline peaks olema eraldusruumi tualett. Potitooli kasutamist eraldusruumis [ei ole õiguskantsler pidanud](#) ohutuks lahenduseks. Õiguskantsler soovib hooldekodu juhtkonnal koos töötajatega läbi mõelda, kuidas mõistlikult ja ohutult tagada eraldusruumis tualeti kasutamise võimalus. Kui inimesel ei ole võimalik tualetis [käia](#),⁸ võib see osutada ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks. Seetõttu on oluline, et töötajatele oleks antud selliste olukordade lahendamiseks selge käitumisjuhised ning et ka eraldusruumi viidud inimesele öeldaks, kuidas ta saab vajaduse korral tualetti kasutada.

2. Tegevusjuhendajate arv ja kvalifikatsioon

Päeval (kella 8.00–20.00) töötab hooldekodu igas üksuses tavaliselt vähemalt kaks tegevusjuhendajat. Töögraafikute järgi on igas kalendrikuus ka selliseid valvetahtusi, kus kogu üksuse elanikega tegeleb ööpäev läbi vaid üks tegevusjuhendaja (nt C-korpuse kolmandal korrusel). Õhtuti ja öösiti jääb igasse osakonda üks töötaja. Tööpäeviti (kella 8.00–16.00) tegeleb hooldekodu elanikega ka kolm tegevusjuhendaja-meistrit, kes korraldavad ja juhendavad töötamist või töösarnaseid tegevusi, saalis huvitegevust ja võimlemist ning puutööd. Tööpäeviti on majas veel kaks vanemtegevusjuhendajat ja metoodik. Klientide terviseseisundit jälgib ja ravimeid jagab õde, kes on hooldekodus kohal iga päev (8–10 tundi päevas). Osalise tööajaga töötab hooldekodus psühholoog ning kaks korda kuus võtab inimesi vastu psühhiaater.

Ööpäevaringse erihooldusteenuse kvaliteeti mõjutab vahetult see, mitu tegevusjuhendajat hooldekodu elanikega tegeleb. Teenuseosutaja ülesanne on kindlustada hooldekodu elanike turvalisus, abistada neid enese eest hoolitsemisel, arendada iseseisvaks toimetulekuks vajalikke oskusi ning täita muid seadusega ettenähtud ülesandeid ([SHS](#) § 100 lg 1 ja lg 2, § 102 lg 1). Peale turvalise elukeskkonna vajavad hooldekodu elanikud pidevat järelevalvet, et nad ei seaks ohtu ennast ega teisi ([SHS](#) § 103). Selleks tuleb kaitsta klienti endast, teistest või keskkonnast lähtuvate ohtude eest. Nõuetekohase teenuse tagamiseks peab hooldekodus olema piisavalt palju töötajaid.

Selleks et tagada kohtumäärusega hoolekandeesutusse suunatud inimestele nõuetekohane ööpäevaringne erihooldusteenus, peab 20 inimesega tegelema vähemalt üks tegevusjuhendaja ([SHS](#) § 104 lg 3). Seadus näeb ette, et olenevalt klientide vajadustest peab olema väljaspool ööaega tööl veel vähemalt üks tegevusjuhendaja. Seadus sätestab siiski vaid miinimumnõude, teenuseosutaja peab töötajate arvu planeerides lähtuma klientide tegelikest järelevalve- ja juhendamisevajadustest. Kontrollkäigu päeval (17.01.2019) tegeles 89 kohtumäärusega hooldekodusse suunatud kliendiga 16 tegevusjuhendajat ja öösel 8.

Kontrollkäigu ajal oli nii päeval kui ka öösel hooldekodu igas osakonnas töötajaid rohkem, kui miinimumnõuded ette näevad. On hea, et tavaliselt on igas osakonnas päevasel ajal tööl kaks töötajat. Asutuse spetsiifikat (nt teenust osutatakse mitmes eraldatud osakonnas, klientide psüühikahäirete olemus ja raskus) silmas pidades jäi siiski kahtlus, kas miinimumnõude täitmisest piisab elanike turvalisuse tagamiseks ning nende vajadustega arvestamiseks.

Tegevusjuhendajate töökoormus on suur, sest hoolekandeesutuses on palju individuaalset lähenemist vajavaid kliente. Tegevusjuhendajatel napib aega, et klientidega individuaalselt

---

⁸ Vt p 103.

tegeleda (et neid juhendada tööskuste harjutamisel, enese hooldamise, eluks vajalike igapäevaoskuste säilitamisel ja õppimisel) ning samal ajal tagada kõigi klientide turvalisus ja heaolu ning täita teenuse osutamist puudutavaid dokumente. Hooldekodus on olnud mitmeid juhtumeid, kus üks klient on teisele viga teinud (löönud, kriimustanud). Samuti on esinenud agressiivset käitumist töötajate suhtes. Kohtumäärusega ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivad inimesed võivad olla ettearvamatu käitumisega ning ohustada ennast ja teisi, mistõttu ei tohi neid jätta järelevalveta. Ka osakonnast välja liikudes tuleb neid alati saata ega tohi jätta omapäi.

Suure töökoormuse tõttu võivad tegevusjuhendajad keeruliste olukordadega hakkamasaamiseks kasutusele võtta ka lubamatuid meetodeid. Kontrollkäigu ajal võis leida viiteid sellele, et päevaplaani mittejärgimise (nt koristamisest keeldumine) eest või ebasoovitava käitumise ärahoidmiseks on töötajad ähvardanud hooldekodu elaniku eraldusruumi paigutada või keelata tal lähedastega telefonitsi suhtlemise või kohtumised. Sellised mõjutusmeetodid ei ole sobivad ega õiguspärased. Asjatundlik suhtlemine hooldekodu elanikega ei tohi olla ähvardavas toonis ega muul moel inimese suhtes negatiivne. Selleks et pakkuda klientide eripära ja vajadusi (sh ohutust) arvestavat kvaliteetset erihooldusteenust, peab personali olema piisavalt ning töökorraldus läbimõeldud.

Hooldekodus on sisustatud ruume erinevate mõtestatud tegevuste tarbeks, seal on olemas tegevus-, muusika-, keraamika- ja puutöötuba, samuti saal pallimängudeks ja muuks huvitegevuseks. Olemas on ka raamatukogu ja korraldatakse kinoõhtuid. Positiivsena saab välja tuua, et C-korpuse teisele korrusele on rajatud autistlikele klientidele eraldi mängu- ja tegevustuba, kus nad saavad rahulikus keskkonnas tegeleda käeliste ja teraapiliste tegevustega. Tegutseb mitu huviringi (nt kirjandusklubi). Väärib kiitust, et hooldekodu on toetanud elanike endi algatatud huvitegevust.

Muusikaruum, keraamika- ja vaibakudumise tuba ei ole personalipuuduse tõttu viimasel ajal kasutust leidnud. Samas käivad inimesed näiteks iga nädal saalis, kus tegeletakse nii võimlemise kui ka muude aktiivsemat liikumist soosivate tegevustega. Osa hooldekodu elanikke teeb pakke- ja komplekteerimistöid ning mitmele sobib puutöö (seda tehakse tavaliselt üksi või paarikaupa). Hooldekodus on võimalik pakkuda erinevaid arendavaid ja sisukaid tegevusi.

Paraku on paljud hooldekodus elavad inimesed üsna passiivsed, nende tegevusse haaramiseks tuleks hooldekodul rohkem pingutada. Kalenderplaanidest selgus, et huvitegevuses osalejaid on vähe. Kontrollkäigu päeval juhendati üht klienti saalis pallimängul, mõned elanikud olid hõivatud tööga (komplekteerimisega), rohkem arendavat ja sisukat tegevust silma ei jäänud. Hooldekodu ei paku kõigile elanikele võimalust töötamiseks või töösarnaseks tegevuseks hooldekodu territooriumil ([SHS](#) § 100 lg 2 p 5). Valkla Kodu edastatud info kohaselt oli perioodil 01.05.2019 - 31.07.2019 katusedetailide pakendamise tööga hõivatud keskmiselt 26% klientidest igas kalendrikuus, keskmise töökoormusega 85 tundi. Hooldekodu elanikud kurtsid, et neil on igav. B-korpuses elavad inimestele meeldis, et nad saavad omal soovil õues jalutamas käia. On hea, et hooldekodu on võimaldanud parema toimetulekuga elanikel käia hooldekodu territooriumilt väljas mere ääres jalutamas ja basseinis ujumas. Vestlustest selgus, et inimesed on sellega väga rahul.

Paljud hooldekodu elanikud on madala tahteaktiivsusega ja ei ole ühistegevusest huvitatud. Tegevusetus võib olla ka üks konflikte põhjustav tegur. Paljudele sobib nende psüühikahäire olemuse tõttu vaid individuaalne lähenemine. Selleks et pakkuda kõigile klientidele nende vajadustele sobivat lähenemist ning kaasata võimalikult palju hooldekodu elanikke tegevustesse, mis parandaksid ja säilitaksid nende iseseisvat toimetulekut, on vaja rohkem tegevusjuhendajaid.

Ka kontrollkäigul kaasas olnud tervishoiuekspert tõi välja, et hooldekodul tuleb rohkem haarata elanikke juhendatud tegevustesse, ning soovitas individuaalse lähenemise ja piisava järelevalve tagamiseks võtta tööle rohkem tegevusjuhendajaid.

CPT on [seisukohal](#)⁹, et terapeutilised ja arendavad tegevused peavad olema tagatud kõigile hooldekodu elanikele. Inimestele peab tegevust pakkuma nende eripära ja abivajadust arvestades ning vajaduse korral tuleb suurendada klientidega tegelevate terapeutide hulka. CPT on [märkinud](#)¹⁰, et aktiivsesse tegevusse peab kaasama võimalikult palju kliente ning eriti oluline on arendada nende klientide oskusi, kes võiksid suunduda kergemale teenusele.

Ringkäigul jäi silma, et autistlike klientide osakonnas ei pruugi piisata ka kahest tegevusjuhendajast. Osakonnad on küll väikesed, kuid need hooldekodu elanikud on suurema hooldus- ja tähelepanuvajadusega ja vajavad peamiselt individuaalset lähenemist. Seetõttu on tegevusjuhendajate töökoormus suur. Jäi mulje, et tegevusjuhendajatel võib olla keeruline iga kliendi vajadustega põhjalikult arvestada ja samal ajal tagada ka teiste osakonna elanike järelevalve ja ohutus.

Mitmele inimesele oli rehabilitatsiooniplaani kohaselt tervisliku seisundi säilitamiseks ette nähtud individuaalne tegevus-, loov- või füsioteraapia. Samas ei olnud võimalik aru saada, kas seda neile tegelikult võimaldati. Koostatud plaane tuleb järgida, et inimeste tervis neile määratud teraapiata ei halveneks. Valkla Kodu edastatud info järgi on rehabilitatsiooniteenuste kättesaadavusele pööratud varasemast suuremat tähelepanu ning taotletud teenuseid (tegevusteraapia, loovteraapia, aiaandusteraapia, muusikateraapia ja liikumisteraapia grupitööd ning sotsiaaltöötaja ja psühholoogi grupi- ja individuaalnõustamised) 38 inimesele.

Tööülesannete ring ja inimeste suur abi- ja tähelepanuvajadus mõjutavad personali töökoormust. CPT on [seisukohal](#),¹¹ et kui töötajaid on vähe, satuvad nad liiga suure pingele alla, mis võib ohustada nende tervist ning mõjutada ka klientide heaolu. Selleks et pakkuda klientide eripärasid ja vajadusi (sh ohutust) arvestavat kvaliteetset erihooldusteenust, peab personali olema piisavalt ning töökorraldus läbimõeldud.

Klientide psüühikahäireid ja nende raskust silmas pidades peaks Valkla Kodu personal olema valmis ootamatute olukordade lahendamiseks – näiteks võib mõni hoolealune muutuda äkki väga ärevaks ning ohtlikuks või vajada kiirelt abi. Samuti võib tekkida elanike vahel konflikte. Kui osakonna klientide heaolu ja turvalisuse eest vastutab öösiti ja öhtuti vaid üks tegevusjuhendaja, võib tal tekkida vajadus kutsuda appi mõne teise osakonna tegevusjuhendaja, kes aga ei tohiks jätta enda osakonna kliente järelevalveta. Öhtuti ja öösiti on keeruline korraldada ka eraldusruumi paigutatud inimese jälgimist, sest sel ajal võivad teised hoolealused jääda järelevalveta.

Tegevusjuhendajate oskustest ja teadmistest sõltub otseselt ööpäevaringset erihooldusteenust saavate inimeste ohutus ning heaolu. [Majandustegevuse registri](#) andmetel ei vasta rohkem kui poolte tegevusjuhendajate kutsekvalifikatsioon [SHS](#) §-s 86 sätestatud nõuetele. 54-st töötajast 32 ei ole saanud tegevusjuhendaja baaskoolitust ning 18 tegevusjuhendajat ei ole läbinud suurema ohtlikkustega inimestega tööks nõutavat täienduskoolitust ([SHS](#) § 86 lg 5). Teenuseostaja peab tagama, et registris kajastuksid õiged andmed ([MSÜS](#) § 30 lg 5). Majandustegevuse registri andmetel on mitu tegevusjuhendajat registreeritud koolitusele märkimisväärselt ammu (nt paljud neist juba 2016. aastal), aga koolituse läbimise kohta teave puudub. Väga paljudele töötajatele ei

⁹ Vt p 156, 160.

¹⁰ Vt p 117.

¹¹ Vt p 186.

ole koolitust korraldatud juba pikema aja jooksul. Samale probleemile osutas õiguskantsler [2017. aastal Valkla Kodu kontrollides](#). Nõuetekohane koolitus on vajalik nii klientide kui ka töötajate huvides. Hea on see, et hooldekodus on korraldatud sisekoolitusi (enesekaitsekoolitus, esmaabikoolitus, autistlike inimeste juhendamist puudutav väljaõpe).

Alates 2020. aastast ei piisa tegevusjuhendajana töötamiseks vaid kohustuslikule koolitusele registreerumisest. Pidades silmas hooldekodu elanike huve ja turvalisuse tagamise vajadust ning psüühikahäiretega inimeste eripärast hooldus- ja abivajadust, on hooldekodude töötajatele kehtestatud spetsiifilised koolitusnõuded. Koolitamata töötajad ei pruugi teadmatusest osata olukordi adekvaatselt hinnata, nad ei pruugi toimida ärevatel hetkedel kliendi parimates huvides ega valida kliendi heaolu ja turvalisuse tagamiseks õigeid meetodeid. Töötajatele peab kindlasti tagama võimaluse saada seadusega nõutud koolitust. Koolitatud personal oskab süsteemselt arendada ja toetada ka madalama tahteaktiivsusega ning ettearvamatu käitumisega inimesi ning valida selleks kohased võtted.

Õiguskantsler palub korraldada nii, et kõik Valkla Kodu tegevusjuhendajad saaksid osaleda seadusega nõutud koolitusel. Õigusaktiga kehtestatud hoolekandeesutuse minimaalsest töötajate arvust ei pruugi alati piisata kvaliteetse teenuse osutamiseks ja klientide põhiõiguste tagamiseks. Õiguskantsler palub klientide heaolu ja turvalisuse huvides üle vaadata Valkla Kodu töökorralduse, et rohkem hooldekodu elanikke oleks kaasatud aktiivsesse ja tööoskusi kujundavasse tegevusse, mis aitaks päevi sisustada neile sobival moel. Ka tuleb tagada, et inimesed ei jääks erakorraliste juhtumite puhul järelevalveta.

3. Olmetingimused ja hooldekodu elanike kohtlemine

Klientide tubade ja hügieeniruumide seisukord on erinev. Mõne osakonna ruumides oli remonti tehtud ning need jätsid hubasema mulje kui teised ruumid. Paljude tubade seisukord ei ole aga pärast õiguskantsleri viimast kontrollkäiku paranenud – toad mõjusid askeetlikult, paljud neist vajavad remonti ja sisustus uuendamist. Mitmed toad tundusid räpased ning kaheldav on, kas sellised magamistoad vastavad hooldekodu elanike vajadustele. Mõned toad olid umbsed ning võis tunda ka ebaseaduslikku lõhna. Mitmes toas puudusid aknakatted ja voodipesu (voodid ja tekid olid määrdunud). Mitmel tualettpotil ei olnud prill-lauda. Ka kontrollkäigul kaasas olnud tervishoiuekspert osutas kehvadele olmetingimustele.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 10 sätestab inimväärikuse põhimõtte. Kui inimene on sunnitud viibima tingimustes, mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas alaväärsustunnet ja jõuetust. Teenuseosutajal tuleb igal üksikjuhtumil hinnata, millised on kliendi vajadused ning kohandada elukeskkond nendele vastavaks. Elutingimused peavad aitama teenust parandada ja mitte tekitama kliendis hirmu, alaväärsust või rahunemist. Sobivaks keskkonnaks [loetakse niisuguseid tingimusi](#)¹², mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valguse, sobiva temperatuuri ja ventilatsiooni ning asutuse rahuldava üldseisukorra, erilist tähelepanu peaks pöörama magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele.

CPT on [märkinud](#)¹³, et ka juhul, kui asutus on kavas tulevikus sulgeda ning kliendid uutesse hoonetesse paigutada, peab hoonetes pidevalt tagama puhtuse ja head olmetingimused, kusjuures vajaduse korral tuleb teha ka väiksemaid remonditöid.

¹² Vt p 108.

¹³ Vt p 206.

On hea, et hügieeniruumide, koridoride, treppide ja saalide koristamise eest vastutab puhastusteenindaja. Üldruumide korrashoid on paranenud, kuid kõik magamistoad ei olnud piisavalt puhtad. Oma magamistube koristavad eelkõige kliendid ise. Paljud hooldekodu elanikud vajavad aga igapäevatoimingutes kas pidevalt või tervise ajutise halvenemise tõttu abi, mistõttu ei saa alati eeldada, et nad ruumide koristamises osaleksid. Vältida tuleb sellist olukorda, kus hooldekodu elanik ei võta halva tervise tõttu koristustöödest osa ning tema tuba jääb koristamata. Kui klient vajab abi, peab personal teda abistama ka magamistoa korrashoidmisel. Kuigi teenuse üks osa on klientide tööskuste kujundamine ja töötamise harjutamine, ei ole ebahügieeniline elukeskkond teenuse eesmärkidega kooskõlas. Põhjalikuma koristamise vajadusele juhtis tähelepanu ka tervishoiuekspert.

Mõne tualeti ja duširuumi ust ei olnud võimalik lukustada (peamiselt C-korpuse osakondades). Inimväärsed elutingimused ei ole tagatud, kui inimene on sunnitud taluma privaatsuse puudumist intiimsete toimingute tegemisel.¹⁴ Seda eriti siis, kus samu hügieeniruumi kasutavad nii mehed kui ka naised. CPT on psühhiaatria haiglate kohta [märkinud](#),¹⁵ et naispatsiendid võivad olla eriti haavatavad ning neile tuleb mh tagada kaitstud ja privaatsust võimaldavad tualett- ja pesemisruumid. Privaatsuse tagamise olulisust on rõhutatud ka [erihooldekandeteenuse kvaliteedijuhises](#). Tualett- ja duširuumide ukсед peaksid olema seestpoolt suletavad (näiteks nn liblikaga lukk), nii et töötajad saaksid neid vajaduse korral väljastpoolt kiiresti avada.

Teenuseosutaja on kohustatud tagama turvalise keskkonna, kus klient ei saa end ohustada ([SHS](#) § 102 lg 1 p 3 ja § 103 p 3). Nii hügieeniruumides kui ka magamistubades võis märgata klientide lõhutud põrandaid (sh põlemisjälgedega põrandakate) ja seinu, mida polnud parandatud või mille parandamine oli pooleli. Leidus ka katkiseid sisustuselemente (nt lõhutud lambikuplid). Paljudes tubades olid välisseina õhutusklapid purunenud, mistõttu oli toas jahe. Katkised ehitusdetailid võivad olla teravate servadega ja õhutada ärritunud inimest lõhkumist jätkama. Sestap tuleb ohutu keskkonna tagamiseks lõhutud kohad parandada viivitamata.

Vooditel võis märgata väga määrdunud patju ja tekke. Töötajate sõnul jagatakse elanikele puhas voodipesu nii sageli, nagu nõuded ette näevad, kuid mõned inimesed ei taha pesu kasutada. [Erihooldekandetasutuse tervisekaitse nõuete](#) kohaselt tuleb voodipesu vahetada vastavalt vajadusele, kuid vähemalt kord nädalas. Tervishoiuekspert osutas, et haiguste leviku tõkestamiseks ja inimväärsete elutingimuste loomiseks tuleb voodipesu hoida puhtana. On mõistetav, et psühhikahäirega kliendil võib voodiriiete kohta olla erisoove, kuid teenuseosutaja peab tagama puhta ja inimesele sobiva voodivarustuse ja -pesu. Igale kliendile tuleb kohase lahenduse leidmiseks läheneda individuaalselt.

Paljudes magamistubades puudus ruloo või kardin. On oluline, et magamistoas oleks loomulik valgus, kuid igas toas peab saama soovi korral akna kinni katta, et ere päikesevalgus toaelanikku ei segaks ning suvel ei läheks toas palavaks. Aknakatted puudusid ka neis tubades, mille elanikud oleksid soovinud neid kasutada. Soovitav on paigaldada igasse magamistuppa valguse reguleerimist võimaldavad aknakatted või kaaluda kliendi eripärast lähtudes muud sobivat lahendust.

Mitmel magamistoaal oli lukk, mida hooldekodu elanik seestpoolt ise avada ei saa (C1-2 ja C2-2 osakonnas). Selline lukustussüsteem võimaldab ukse sulgeda, nii et klient ei saa ruumist omatahtsi

¹⁴ EIK otsus [Kalashnikov vs. Venemaa](#), avaldus nr 47095/99, p 99.

¹⁵ Vt p 122.

lahkuda. Inimene peab saama oma toa ust lukustada, kuid tal peab olema võimalus seda ka igal hetkel avada. Ka personalil peab olema võimalik vajaduse korral kiiresti inimeste magamistubadesse siseneda. Lahenduseks võivad olla nn liblikaga lukud, mida töötajad saavad väljastpoolt võtmega avada.

Kulunud ja askeetliku sisustusega magamistubade, metallsõrestikuga kaetud akende ja hügieeniruumide seisukorra kohta tegi õiguskantsler oma ettepanekud juba Valkla Kodu [2015. aasta kontrollkäigu kokkuvõttes](#) (vt punktid 5.3 ja 5.3.2). Õiguskantsler kordab oma soovitusi ja palub pöörata suuremat tähelepanu sellele, et hooldekodu elanikele oleksid tagatud inimväärsed elamistingimused.

4. Ravimite käitlemine ja manustamine

Valkla Kodus hoitakse ravimeid meditsiiniõe ruumides, aga ka osakondades tegevusjuhendajate tööruumides. Ravimite hoidmise ruumid olid lukustatud, seega ei ole ravimid kõrvalistele isikutele kättesaadavad. Raviskeemi järgi jagab retseptiravimeid ravimidossaatoritesse hooldekodu õde, kliente abistavad ravimite võtmisel tegevusjuhendajad. Nemad jälgivad ka, et hooldekodu elanikud võtaksid ravimeid raviskeemi järgi.

Meditsiiniõe ruumides oli aegunud ravimeid. Klientide tervise kaitseks on oluline, et asutusel oleks [ülevaade](#) olemasolevatest ravimitest ning kõlbmatud (nt mille säilivusaeg on möödunud) ja mittevajalikud ravimid tuleb nõuetekohaselt [hävitada](#). Aegunud ravimite kasutamine võib ohustada elu ja tervist. Ravimijääkide kogumine ei ole põhjendatud, sest võib tekitada ravimite kuritarvitamise ohtu ning on vastuolus ravimiarvestuse [eeskirjaga](#).

Mõnele hooldekodu elanikule annavad hooldajad ravimeid purustatud kujul. Tabletid tehakse pulbriks purustusanumas, millel oli näha kuivanud ravimijääke. Kui inimesele on raviskeemis määratud mitu ravimit, siis purustatakse need koos. Osakondades oli näha ka topse, kuhu ravimid olid lahustuma pandud.

Raviskeemides ravimite purustamise kohta teave puudus. Tegevusjuhendajatele oli antud juhised mõne kliendi ravimid purustada, kuigi raviskeemis arsti niisuguse korralduse kohta märget ei olnud.¹⁶ Õiguskantsler on varem osutanud, et enne ravimite purustamist ja lahustamist tuleb hinnata, kas konkreetset ravimit tohib sel viisil käidelda ning kas mitme ravimi kokkusegamine on lubatud. Tablette võib purustada ja lahustada vaid äärmise vajaduse korral, vahetult enne manustamist ja arsti sellise korralduse kohta peaks olema märke raviskeemis (vt õiguskantsleri [2017. a kontrollkäigu kokkuvõtte](#), p 4.2). Ravimianumaid peab puhastama.

Kontrollkäigul ilmnis, et hooldekodu elanikele on ravimeid antud ka nende tahte vastaselt. Selliseid olukordi on ette tulnud nii hooldekodu elaniku eraldusruumi paigutamisel kui ka siis, kui klient on keeldunud depoosüsti tegemisest (sel juhul on kasutatud süsti tegemise hetkel kinnihoidmiseks jõudu). [Riigikohus on märkinud](#),¹⁷ et kohtumäärusega ööpäevaringsele erihooldusteenusele saadetud inimest ei tohi tahtevastaselt ravida. Sotsiaalhoolekande seadus ei anna hoolekandeametusele õigust ravida hooldekodu elanikke nende tahte vastaselt ning manustada inimestele ravimeid ilma nende nõusolekuta. [SHS](#) § 100 lg 2 p 4 näeb ette, et ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja peab järgima tervishoiuteenuse osutaja määratud raviskeemi. Seda

---

¹⁶ 22.12.2018 eraldamise juhtum.

¹⁷ Vt p 14.

kohustust [saab täita üksnes meetoditega](#),¹⁸ mida kasutades võtab inimene talle määratud ravimeid vabatahtlikult ja teadlikult. Vältimatu psühhiaatrilise abi vajaduse korral tuleb kutsuda kiirabi ja kui vaja, peab toimetama inimese haigla psühhiaatriaosakonda.

Õiguskantsler palub Valkla Kodul järgida ravimite käitlemisele kehtestatud nõudeid ning mitte anda hooldekodu elanikele ravimeid nende tahte vastaselt.

5. Õendusabiteenus

Valkla Kodus pakub õendusabiteenust CitoMed OÜ. Lepingu järgi osutab ettevõtte teenust 300 tundi kuus. 2019. aasta jaanuaris viibis meditsiiniõde graafiku kohaselt hooldekodus 300 tundi. Meditsiiniõde on hooldekodus kohal iga päev (8–10 tundi päevas). Graafikuvälisel ajal ei ole õega võimalik telefoni teel ühendust võtta. Hooldekodule osutab õendusabiteenust kaks õde.

Kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikutele peab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kindlustama iseseisva õendusabiteenuse kättesaadavuse 20 teenust saava inimese kohta vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS](#) § 102 lg 6), mis tähendab **ühe kliendi kohta kaks tundi nädalas**. Vaimse alaarenguga inimestele tuleb pakkuda iseseisvat õendusabi 40 teenust saava inimese kohta vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS](#) § 102 lg 7). Seadus sätestab siingi vaid nõutava miinimumi, kuid asutuse eripära arvestades (nt olenevalt klientide diagnoosidest) võib kvaliteetse ja nõuetekohase teenuse osutamiseks olla õendusteenus vajalik oluliselt suuremas mahus.

Kontrollkäigu päeval viibis kohtumäärusega ööpäevaringsel erihooldusteenusel 89 inimest. Elanike arvu silmas pidades peaks õendusabiteenus olema tagatud 89–178 tundi nädalas (356–712 tundi kuus). [Majandustegevuse registri](#) andmetel on Valkla Kodus alates 13.05.2019 tegevusluba kohtumäärusega ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks kõige rohkem 86 inimesele. Sellise elanike arvu puhul tuleb õendusabi osutada vähemalt 86–172 tundi nädalas. Meditsiiniõde viibib iga nädal hooldekodus vaid 68 tundi, seega ei ole õendusabi seadusega nõutud ulatuses kättesaadav. Ometi on erihoolekandeteenuse maksumusse arvestatud õendusabiteenuse tasu kogu [SHS](#) § 102 lõikes 6 sätestatud mahus.

Sellele, et õendusabi ei ole elanikele piisavalt kättesaadav, osutas kontrollkäigul osalenud tervishoiuekspert ning sellele pööras tähelepanu ka õiguskantsler [2015. a](#) ja [2017. a](#) tehtud kontrollkäikude kokkuvõtetes. Valkla Kodus elavad raskete psüühikahäiretega inimesed, kes ei suuda oma tervisliku seisundi tõttu kaebusi alati selgelt väljendada ning võivad valu kannatades ärrituda ja muutuda endale ja teistele ohtlikuks. Õendusabi korraldus peab arvestama hooldekodu elanike eripära ning tervise seisundiga ning olema kõigile hooldekodu elanikele piisavalt kättesaadav.

Õiguskantsler kordab oma varasemat soovitusi ja palub Valkla Kodul tagada hooldekodu elanikele õendusabiteenus, mis arvestab asutuse eripära ja seaduse nõudeid.

6. Tervishoiueksperti hinnang

Kontrollkäigule kaasatud tervishoiueksperti arvamuse koopia on lisatud käesolevale kirjale. Tervishoiueksperti arvamuses toodud tähelepanekute ja soovitusete osas palun kujundada

---

¹⁸ Vt punktid 18–18.4.

hooldekodul oma seisukoht ning edastada see õiguskantslerile koos vastustega kirjas toodud tähelepanekute kohta.

Teie seisukohta ootan võimalusel hiljemalt 20.09.2019.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tervishoiueksperti arvamus 7 lehel

Koopia: Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, Terviseamet, AS Hoolekandeteenused

Eva Lillemaa 693 8439
Eva.Lillemaa@oiguskantsler.ee